

РОЛЬ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ В ІННОВАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ

*ст. викладач кафедри бухгалтерського обліку,
аналізу та аудиту,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова
Масіна Л.О.,
студент кафедри економіки та управління,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова
Алібутаєв Е.Р.*

Процес появи транснаціональних корпорацій на ринку певних країн і вихід національних компаній на міжнародні ринки називається «транснаціоналізація економіки». Це явище сприяє глобалізації економіки країни та інтеграції її в світову економіку. Основний спосіб підвищення транснаціоналізації економіки різних країн, тобто підвищення кількості ТНК і збільшення їх впливу на економіку країни, - є прямі закордонні інвестиції (ПЗІ).

В умовах сучасного розвитку світового ринку і економіки в цілому першочергового значення набуває науково-технічний прогрес і інтелектуалізація основних факторів виробництва. У прирості ВВП розвинених країн на частку інновацій, реалізованих в технологічній сфері, сфері освіти персоналу, організації виробництва та ін. припадає близько 80-95%. На сучасній стадії економічного розвитку інноваційна діяльність є життєво важливою для економічного зростання і розвитку. Основним засобом підвищення конкурентоспроможності стало впровадження нових технологій, підвищення якості товарів і послуг, що, безсумнівно, впирається в

процес впровадження інновацій в державі. Особливістю сучасного економічного зростання стало розширення інноваційної діяльності на рівні кожного окремого регіону як головний спосіб зміцнення позицій на міжнародному ринку.

Інноваційна діяльність - це діяльність, спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоспроможних товарів і послуг [5]. ТНК є найважливішими учасниками інноваційної діяльності та інноваційного процесу в державах. Однією з головних рис сучасних ТНК є їх масштабні витрати на НДДКР. Процес розробки інновації у спрощеному виді відображено на рисунку 1.

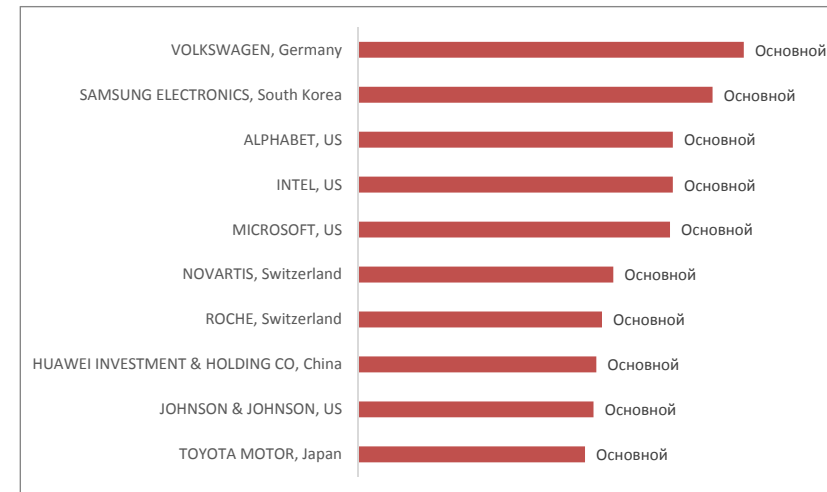
Рисунок 1 Процес розробки інновації

1. Транснаціональна корпорація генерує потік інвестицій, спрямованих на розробку інновацій. Ці інвестиції спрямовуються в науково-дослідний підрозділ. У разі, якщо цей підрозділ знаходиться за межами материнської країни, виникають так звані прямі закордонні інвестиції в країну, де знаходиться цей підрозділ.

2. Науково-дослідний підрозділ починає роботу над НДДКР. Продуктом цього процесу є інновація, що володіє корисністю для корпорації в цілому, або для окремого підрозділу.

3. Дана інновація впроваджується в ті філії ТНК, в яких вона може бути корисною. Це може залежати як від країни розміщення філії, так і від сфери діяльності того чи іншого підрозділу. Підрозділ, куди була впроваджена інновація, починає її застосовувати.

4. В залежності від того, наскільки відкрита інновація (це може бути інновація в продукті, яка не може бути прихована, або внутрішня інновація, наприклад - в системі управління кадрами), вона може бути перейнята компаніями-конкурентами, або іншими компаніями, яким дана інновація може бути корисна. Важливим аспектом є перейняття інновації компаніями-конкурентами чи іншими компаніями на ринку. Це один з факторів того, чому підіймається загальний рівень конкурентоспроможності регіону, в якому розміщена філія ТНК. Треба підкреслити також, що успішна діяльність ТНК залежить від безперервності цього процесу –

розробка інновацій це постійний процес, бо це прямо впливає на рівень конкурентоспроможності компанії.

Рисунок 2 Топ 10 ТНК за кількістю інвестицій у НДДКР, млрд. євро [3].

На сучасному етапі ТНК є основними інвесторами в багатьох галузях економіки більшості країн світу. Основні суми інвестицій в більшості країн спрямовуються на розробку інновацій, розвиток та покращення внутрішньої регіональної торгівлі, науково-дослідницьку сферу та видобувні галузі. Географічний напрямок прямих іноземних інвестицій робить значний внесок в процес

регіоналізації сучасної світової економіки, формування в ній окремих регіональних структур, перш за все Північної Америки, Європейського Союзу та Азіатських країн.

Вчені неодноразово підкреслювали важливість інвестицій в науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи ТНК, які визначають їх рівень конкурентоспроможності на ринку в майбутньому. У Доповіді про світові інвестиції, в 2005 році експертами UNCTAD був зроблений висновок, що ТНК роблять значний внесок в процес інтернаціоналізації досліджень і інновацій, все більше розміщуючи науково-дослідні підрозділи за межами країн базування, зокрема, в країнах, які розвиваються, створюючи таким чином ПЗІ до цих країн [3].

Розглянемо розподіл світових іноземних інвестицій країнами-реципієнтами цих інвестицій на рисунку 3.

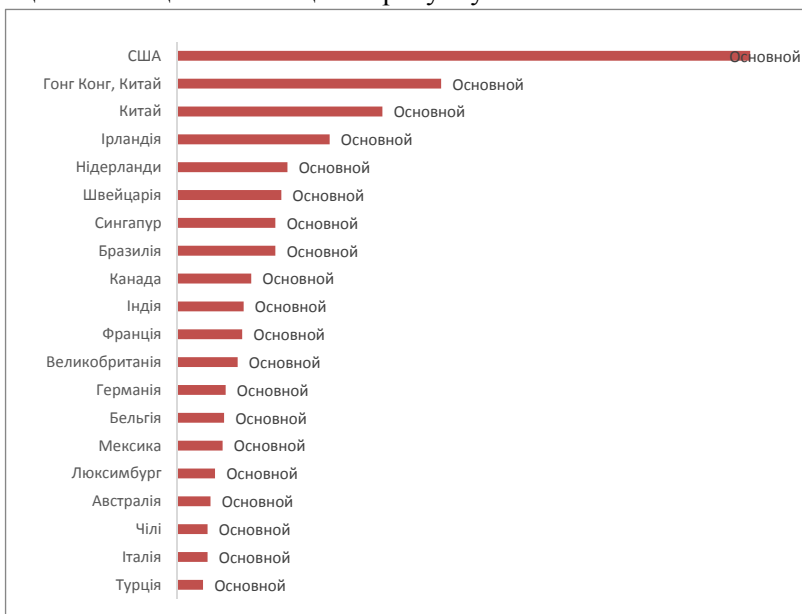

Рисунок 3 Топ 20 країн-реципієнтів за розміром ПЗІ у 2015 році [3].

ТНК є основним світовим суб'єктом процесу творення світового потоку інвестицій в інновації. Глобальний потік інвестицій в науково-дослідницьку на дослідно-конструкторську роботу, що створюється переважно транснаціональними корпораціями, концентрується за рівнем доходу в кожному напрямку діяльності. Зазвичай виділяють три основні рівні, за якими трапляється процес концентрації прямих закордонних інвестицій в інновації, що здійснюються корпораціями: географічний (по країнах), галузевої (по галузях) і по окремим суб'єктам інвестування. Статистика концентрації світового потоку інвестицій в інновації ТНК за країною-реципієнтом та сферою економіки представлені в таблиці 1.

Таблиця 1 Концентрація інвестицій в інновації ТНК, % [3].

Концентрація	Частка в загальному об'ємі фінансування інновацій	Примітка
5 країн, які мають найбільшу частку в фінансуванні інвестицій	74,3 %	США (38,6%), Японія, Німеччина, Китай, Великобританія
5 секторів з найбільшим фінансуванням інвестицій	69,5 %	Комп'ютери, фармацевтика, автомобілі, електроніка, програмне забезпечення

Аналізуючи дані таблиці, можна зробити висновок що основна частина (74,3%) глобального потоку інвестицій припадає на три регіони: Північну Америку, Європу і Південно-Східну Азію. Між цими регіонами сконцентровано понад 70% світового об'єму інвестицій в НДДКР, що дає змогу зробити висновок про поліцентричність світової економіки та на рівні інвестицій в розвиток та розробку інновацій.

В умовах сучасних ринкових відносин інновації є необхідною умовою для постійного та конкурентоспроможного розвитку виробництва, підвищення якості продукції та ефективності його виробництва, появи нових чи покращення старих товарів і послуг.

Інновації також є засобом, який компанії використовують для того, щоб ефективно, а головне – гнучко адаптуватися до змін у зовнішньому середовищі та не втрачати конкурентоспроможності в порівнянні із конкурентами.

Про особливості взаємодії України з транснаціональними корпораціями можна судити виходячи з динаміки руху прямих іноземних інвестицій до України, які є основним показником внеску ТНК в інноваційний розвиток країни. Географічна належність і динаміка ПЗІ, що інвестують в економіку України закордонні інвестори, дає змогу зробити висновок щодо орієнтації більшості інвесторів не на довгостроковий ефект, а на отримання швидкого прибутку, на схильність до фінансових зловживань за допомогою особливостей податкової системи.

В умовах сучасної ринкової економіки одним з основних факторів економічного забезпечення стабільної динаміки інноваційної діяльності є достатня кількість фінансових ресурсів. Завдяки цьому корпорації мають змогу зберігати наукові бази, розвивати кадровий потенціал, розробляти й освоювати наукоємну конкурентоспроможну продукцію у різних галузях економіки. Слід зазначити, основні джерела, з яких фінансувалися НДДКР в Україні протягом 2000 - 2007 років майже не змінювалися. Головним фактором підтримки інноваційної діяльності залишалися власні кошти підприємств без допомоги на рівні законодавства. Саме тому розвиток механізму інвестування в підприємствах почалося порівняно недавно і зараз знаходиться на недостатньому для відповідності іншим країнам рівню.

Покращення українського інвестиційного клімату та вжиття заходів щодо підняття його привабливості для закордонних інвесторів - першочергове завдання для підвищення конкурентоспроможності економіки України в цілому.

Доцільним є державна політика, що спрямована на використання переваг, що несе із собою транснаціоналізація економіки України. Але важливим залишається захист національного виробництва в деяких галузях і створення всіх передумов виходу українських

компаній на міжнародні ринки. Найважливішою складовою цієї політики повинні бути конкретні прямі та опосередковані економічні інструменти впливу на впровадження ефективної національної моделі транснаціонального розвитку економіки в цілому. Треба проаналізувати всі можливі шляхи об'єднання транс націоналізації економіка разом із захистом українського виробника. Цього зовнішньоекономічного балансу в сфері прямих закордонних інвестицій може бути досягнуто завдяки практиці обмежень на діяльність закордонних ТНК, яка може включати в себе:

- певні ринки (наприклад, обмеження щодо доступу на ринки телекомунікацій, енергетики, авіаційних і морських перевезень і деякі інші);
- здійснення певних дій, наприклад, введення «вхідного» контролю інвестицій, обмежень на вивезення капіталу з країни і т.д. [5]

Іншою важливою причиною, що не дає підвищити привабливість України для інвестора є рівень корупції. Згідно з дослідженням 2016 року, Україна посідає 142 місце в рейтингу країн за рівнем корупції. (табл. 2)

Таблиця 2 Рейтинг країн за рівнем корупції [5].

Позиція в рейтингу	Назва країни	Оцінка
136	Іран	27
136	Киргизія	27
136	Ліван	27
136	Нігерія	27
136	Росія	27
142	Коморські острови	26
142	Уганда	26
142	Україна	26
145	Бангладеш	25
145	Гвінея	25
145	Кенія	25
145	Лаос	25
145	Папуа Нова Гвінея	25

Крім того, на рівень ПЗІ впливають багато чинників, серед яких:
- Прозорість податкової системи

- Рівень захисту інтелектуального майна
- Становище та порядок функціонування біржі та ін.

Окремо слід визначити не стільки потребу в новому законодавстві, скільки в контролі за його виконанням. Державне регулювання інноваційної діяльності, відповідно до статті 6 Закону повинні слідувати після згаданих керівних принципів:

Виявлення та підтримка пріоритетних напрямів інноваційної діяльності;

Розробка і здійснення національних, промислових, регіональних і місцевих інноваційних програм;

Створення нормативно-правової бази та економічних механізмів для підтримки і стимулювання інноваційної діяльності;

Захист прав та інтересів суб'єктів інноваційної діяльності;

Фінансова підтримка для реалізації інноваційних проектів;

Стимулювання комерційних банків та інших фінансових установ, які надають в реалізації інноваційних проектів;

Встановлення пільгового оподаткування суб'єктів інноваційної діяльності; підтримки функціонування і розвитку сучасної інноваційної інфраструктури [1].

Виконання чинного законодавства вже приведе до припливу закордонних інвестицій, бо сприятиме підвищенню рівня довіри закордонного інвестора.

Всі ці чинники впливають на привабливість економічної, політичної та правової сфер для закордонного інвестора, для якого рівень ризику завжди повинен співвідноситися із рівнем доходу на інвестований капітал. Для підвищення кількості інвестицій до України повинні бути проведені заходи щодо підвищення міжнародної довіри до економічної, політичної та правової системи в країні. Ефективна національна модель транснаціоналізації економіки передбачає досягнення взаємної вигоди від співпраці ТНК та держави. Тільки в такому випадку транснаціональна корпорація буде розвивати інноваційний рівень на ринку цієї держави.

Висновки. В умовах сучасної економіки рушійною силою динаміки інноваційного процесу є транснаціональні корпорації, які

продовжують збільшувати інвестиційні потоки в інноваційний розвиток і процес дослідження. Статистичні дані, розглянуті в роботі, свідчать про те, що основні процеси глобалізації та інтернаціоналізації НДДКР відбуваються в основному між економічними гігантами - США, Західною Європою та Азією, в яких зосереджені основні іноземні науково-дослідні та дослідно-конструкторські підрозділи транснаціональних корпорацій. Аналізуючи стан України можна зробити висновок, що жодний науково-дослідний підрозділ ТНК тут не створено, що значно зменшує потенційний потік ПЗІ до України. Діяльність ТНК щодо створення науково-дослідних підрозділів на території України обмежується багатьма чинниками, основними з яких є: низький рівень законодавства в області захисту інтелектуальної власності, відсутність вичерпного законодавства, яке б регулювало діяльність таких підрозділів ТНК. Шлях України до інтернаціоналізації економіки має розглядатися не тільки в технократичному плані, а й як суспільно-політичний та соціально-економічний процес. В умовах нестабільною економічної та політичної ситуації в країні спостерігається спад в надходженні закордонних інвестицій в українську економіку, тому на сьогоднішній день для підвищення динаміки економічного розвитку України особливо важливо постійно створювати та використовувати можливості збільшення інвестиційної привабливості та підвищення рівня ПЗІ, в першу чергу в інноваційну сферу економіки.

Література

1. Закон України “Про інноваційну діяльність” від 04.07.2002 No 40-IV [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – Оф. вид. від 2002 р., No 36, ст. 266, станом на 05.12.2012. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/40-15>. – Назва з екрана. – Доступно на 24.02.2015.
2. Електронна бібліотека публікацій документів Державної Служби Статистики України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publnauka_u.htm – Назва з екрана.
3. Офіційний сайт органа Генеральної Асамблеї ООН з торгівлі та розвитку UNCTAD: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://unctad.org/en/Docs/> - Назва з екрана.
4. Сайт дослідницького центру промислових досліджень та інновацій IRI: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://iri.jrc.ec.europa.eu/other-reports.html> - Назва з екрана.
5. Інформаційно-аналітичний портал: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gtmarket.ru/ratings/corruption-perceptions-index/info> - Назва з екрана.